

TIMBRO

SVT och friskolorna

– SVT ignorerar de som drabbas av ett vinstförbud

Maj 2015

Erik Thyselius

1. Inledning ___s. 1
2. Metod _____s. 1
3. Sammanfattning och analys ___s.1
 - 3.1 De friskolekritiska inslagen/artiklarna dominerar fortfarande rapporteringen
 - 3.2 Enskilda inslag ger tillsammans en negativ bild av friskolor och det fria skolvalet
 - 3.3 Klar dominans för de friskolekritiska inslagen/artiklarna på det nationella planet
4. Inslag utan friskolekritisk vinkel ___s. 3
 - 4.1 Friskola som lösning på hotande nedläggning
 - 4.2 Friskolornas villkor
 - 4.3 Enskilda intressanta inslag
5. Inslag med friskolekritisk vinkel ___s. 3
 - 5.1 Partipolitiska utspel
 - 5.2 Riskkapitalbolag öppnar och driver friskolor
 - 5.3 Kritik mot det fria skolvalet
 - 5.4 Enskilda intressanta inslag
6. De negativa konsekvenserna av ett vinstförbud problematiseras sällan ___s. 4
7. Summering av tre års rapportering om friskolor i SVT ___s. 4
8. Källförteckning ___s. 5

1. Inledning

Det här är den tredje delen i TMI:s rapportserie om SVT och deras rapportering om friskolor. De två föregående delarna "SVT partiskt om friskolor" (1:a oktober 2013) och "SVT och friskolorna" (16:e april 2014) visade att SVT:s rapportering hade en tydlig övervikt av inslag som problematiserar förekomsten av friskolor. Den här rapporten tar vid där den senaste slutade och frågeställningen är densamma som tidigare: hur har SVT bevakat frågan om friskolor?

2. Metod

För att hitta relevanta inslag/artiklar har följande sökord använts på SVT:s hemsida www.svt.se: "friskola", "friskolor", "riskkapitalister", "nedläggning" och "friskola". För att kunna se om man rapporterat om vilka konsekvenserna av ett vinstförbud skulle innebära för friskolorna har även sökorden "vinstförbud", samt "friskola" AND "vinstförbud" använts. Tidsperioden sträcker sig mellan 24/06/2014 till och med 16/04/2015 och omfattar 48 nyhetsinslag. SVT:s sökmotor lämnar ibland en del att önska, varför det finns en risk att inte alla inslag som är relevanta för undersökningen har kommit med. Rapportförfattaren reserverar sig inför detta faktum, och ser gärna att den som vet att det saknas viktiga inslag vänder sig till TMI så att utredningen kan kompletteras.

3. Sammanfattning och analys

3.1 De friskolekritiska inslagen/artiklarna dominerar fortfarande rapporteringen

Av de undersökta 48 inslagen/artiklarna har 27 stycken en tydligt friskolekritisk vinkel, 9 har en positiv vinkel och 9 saknar en tydlig vinkel utan rapporterar om friskolor på ett neutralt sätt.

Delar man in inslagen i fyra olika kategorier får man följande resultat:

1. Inslag som är friskolekritiska: 27
2. Inslag som är friskolepositiva: 9
3. Inslag som är neutrala (utan tydlig vinkel): 9
4. Inslag som problematiserar de negativa konsekvenserna av ett vinstförbud: 3

Flera inslag har handlat om politiska utspel från de rödgröna mot friskolor i en eller annan form; mer krav på friskolor, kommunalt veto mot nyetableringar och vinstförbud och liknande. När politiska partier gör utspel (speciellt under ett valår) är det även rimligt att public service rapporterar om detta. Frågan är om SVT har blivit bättre på att lyfta fram andra perspektiv som går emot de friskolekritiska och vinstbegränsande utspelen.

Ett inslag från den 27:e juni 2014 har en tydlig vinkel som problematiserar ett eventuellt vinstförbud: I en intervju får Friskolornas riksförbunds ordförande Mikaela Valtersson presentera en undersökning som visar att var tionde friskola skulle tvingas läggas ned om ett vinstförbud skulle införas.¹ Mikaela Valtersson möter även Jonas Sjöstedt i en duell i "Gomorrön Sverige", där båda argument för och emot friskolor får sägas komma fram.

¹ <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/vinster-i-valfarden-friskolor>

Ytterligare ett inslag från 14:e december 2014 tar upp de negativa följderna av ett vinstförbud när förra årets Nobelpristagare i ekonomi, Jean Tirole, intervjuas. I inslaget avråder Tirole från både ett vinstförbud och förslag om lagstiftad personaltäthet.²

Som en del av ett längre inslag i Agenda från 15:e september 2014 får även Academedias VD Marcus Strömberg kort ge sin syn på de negativa konsekvenserna av ett vinstförbud.³

Givet att hundratals skolor hotas av nedläggning om ett vinstförbud skulle bli verklighet är det ändå anmärkningsvärt att SVT endast berör denna problematik så pass få gånger, med tanke på den majoritet av inslag som har en tydlig friskolekritisk vinkel. Allsidigt kan det knappast sägas vara.

3.2 Enskilda inslag ger tillsammans en negativ bild av friskolor och det fria skolvalet

Under den undersökta perioden sänder SVT flera inslag där vinkeln är att det fria skolvalet lett till mer segregation, att rektorer är kritiska mot det fria skolvalet och att riskkapitalister är olämpliga som ägare till friskolor. Problemet är att SVT inte vidgar perspektiven och även sänder andra inslag som pekar på att motsatsen finns, eftersom den informationen också finns tillgänglig. När man väljer att inte göra det skapar man en onyanserad bild av friskolornas verksamhet och rapporteringen blir därmed obalanserad.

3.3 Klar dominans för de friskolekritiska inslagen/artiklarna på det nationella planet

Bryter man ned inslagen/artiklarna på regional respektive nationell nivå, och sorterar dem efter friskolekritiska/ icke-friskolekritiska vinklar kan följande konstateras:

- På det regionala planet är det en viss övervikt för inslag/artiklar som antingen är utan tydlig vinkel eller har en friskolepositiv vinkel (totalt: 16). Summering:
 - 9 neutrala inslag.
 - 7 friskolepositiva inslag.
 - 15 friskolekritiska inslag.
- På det nationella planet dominerar de friskolekritiska-inslagen helt. Av 16 inslag är det endast två som har en icke-friskolekritisk vinkel. Summering:
 - 14 friskolekritiska inslag.
 - 2 friskolepositiva inslag.
- Det ena är inslaget med Mikaela Valtersson som refereras till ovan om vad ett vinstförbud i välfärden skulle innebära för friskolornas verksamhet. Det andra är ett inslag med Jan Björklund som kritiserar regeringens utspel om att kommuner ska ges kommunalt veto mot etableringen av nya friskolor.

Att så få nationella nyhetsinslag under den undersökta perioden utgår från friskolornas situation är inte rimligt i förhållande till den majoritet av inslag som har ett tydlig friskolekritiskt perspektiv. Här kan man argumentera för om SVT verkligen har lyckats med sitt mål om att vara balanserad och allsidig i sin rapportering.

4. Inslag utan friskolekritisk vinkel

² <http://www.svt.se/nyheter/ekonomi/nobelpristagaren-avrader-fran-vinstforbud-inom-varden>

³ <http://www.svt.se/nyheter/val2014/oenighet-vad-som-hander-vid-vinststopp-i-valfarden>

Av totalt 48 inslag som alla behandlade temat friskolor i någon form var det 18 som inte hade en tydligt friskolekritisk utgångspunkt. Nyhetsvinkeln i dessa inslag har bedömts vara neutrala eller ha haft en tydlig vinkel som är positiv till friskolor. Mängden inslag är begränsade men kan ändå delas in i följande teman:

4.1 Friskola som lösning på hotande nedläggning

I likhet med den förra rapporten är ett förekommande tema för den regionala rapporteringen att en friskola vill starta verksamhet på en mindre ort då den kommunala skolan ska läggas ned. Perspektiv som lyfts fram är dels konflikten mellan borgerliga och socialdemokratiska politiker, där de förra stödjer startandet av en friskola och de senare är emot, och dels konflikten mellan aktörerna som vill starta upp friskolan och skolmyndigheten. Friskolor som en lösning för mindre orter där kommunala skolor tvingas lägga ned är ett intressant perspektiv som inte finns med i SVT:s nationella rapportering.

4.2 Friskolornas villkor

Några av de regionala inslagen rapporterar om att några friskolor i bland annat Östergötland och Småland vunnit i Kamrarrätten i ett antal mål mot kommunen. Målet handlade bland annat om att de aktuella friskolorna skulle ha samma rätt till ekonomisk kompensation från kommunen som kommunala skolor. Ärendena är sakligt beskrivna och utan värdeomdömen om vare sig friskolorna eller kommunen.

4.3. Enskilda intressanta inslag

- SVT Småland gör ett reportage om att en friskola i Växjö har fått för lite i skolpeng från kommunen, vilket kommunen nu erkänner. Ägaren till friskolan, en pedagog, intervjuas och förklarar att det är bra att få rätt ersättning, eftersom det inte är väldigt lönsamt att bedriva en friskola i Växjö. Inslaget visar på hur tuffa villkoren kan vara för någon som väljer att driva en friskola och bidrar med välbehövliga perspektiv till synen på friskolor.
- SVT Väst sänder ett inslag där en moderat politiker föreslår att nyanlända ska ges bättre information om det fria skolvalet för att minska segregationen. Inslaget är intressant då det inte dömer ut det fria skolvalet som ett problem i sig, utan har ett mer lösningsorienterat fokus.

5. Inslag med friskolekritisk vinkel

En majoritet av inslagen som SVT har sänt har en vinkel som framställer friskolor och det fria skolvalet som ett problem. Partipolitiska utspel, kritik mot riskkapitalbolag och kritik mot det fria skolvalet är tre typer av inslag som är vanligt förekommande.

5.1 Partipolitiska utspel

I likhet med den förra rapporten har friskolor och vinster i välfärden varit ett aktuellt tema på den politiska dagordningen. SVT har bland annat rapporterat om regeringens förslag till ett kommunalt veto mot etableringen av nya friskolor, en (s) utredning som hävdar att lärartätheten är mycket lägre på friskolor än på kommunala skolor, och att Miljöpartiet i dag ångrar att man var med och stöttade friskolereformen.

5.2 Riskkapitalbolag öppnar och driver skolor

Några av inslagen handlar om riskkapitalbolag som antingen har öppnat nya skolor eller redan bedriver friskoleverksamhet. Inslagen är starkt kritiska och lyfter inte fram några positiva aspekter av riskkapitalbolag som ägare till friskolor. Ett av inslagen har rubriken ”Riskkapitalister fortsätter att öppna nya friskolor” och bygger helt på att riskkapitalbolag är olämpliga som huvudmän för friskolor.

5.3 Kritik mot det fria skolvalet

Ytterligare några inslag tar upp det fria skolvalet och hur det har påverkat jämlikheten negativt. I ett av inslagen får Kjell Olof Feldt, som var en av nyckelpersonerna när det fria skolvalet infördes, beklaga sig över att han var med och genomförde reformen. I ett annat har SVT genomfört en enkätundersökning med 1200 rektorer där hälften uttrycker sig kritiskt mot det fria skolvalet. Inga inslag SVT har sänt under perioden har haft en positiv vinkel till det fria skolvalet.

5.4 Enskilda intressanta inslag

- Kristina Lagerström besöker det riskkapitalägda Cybergymnasiet i Stockholm, och frågar eleverna om de har läst årsredovisningen för bolaget innan de valde skolan. Rektorn för Cybergymnasiet intervjuas också och pressas på frågor om skolans ekonomi. Eftersom gymnasiet gjort förlust och ägs av ett riskkapitalbolag borde många föräldrar vara oroliga för att sätta sina barn på just den skolan, menar Lagerström. Ena ägaren till skolkoncernen, som sedan såldes till riskkapitalbolaget, intervjuas också. Deras upplägg att föra över vinsten från försäljningen till ett holdingbolag på Cypern ifrågasätts även.
- SVT Blekinge har ett inslag som handlar om att friskolor inte är oroliga för konsekvenserna av ett vinstförbud. De företrädare som intervjuas understryker att man inte är ute efter att göra vinst och att allt eventuellt överskott går tillbaka in i verksamheten.

6. De negativa konsekvenserna av ett vinstförbud problematiseras sällan

Förutom de tre tidigare nämnda inslagen ovan, med bland annat Mikaela Valtersson och Marcus Strömberg, är det inga andra nyheter som vi har kunnat hitta som problematiserar de negativa konsekvenserna av ett vinstförbud. Med tanke på hur många människor som skulle drabbas av ett vinstförbud är det märkligt att SVT inte haft fler inslag med det temat.

7. Summering av tre års rapportering om friskolor i SVT

Den sammanlagda mängden inslag som de tre rapporterna har undersökt uppgår till 216. Delar man därefter upp inslagen efter vilka som inte har en friskolekritisk vinkel och de som har en friskolekritisk får man resultatet 53 respektive 163.

Drygt 75 % av alla inslag SVT har sänt om friskolor de senaste tre åren har alltså haft en tydlig friskolekritisk vinkel. Hur väl detta stämmer överens med SVT:s krav på en balanserad rapportering överlåter vi åt läsaren att avgöra.

Inslag med friskolekritiska vinklar: 29

SÖDERTÄLJE 16/04/15: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/sodertalje/jarna-friskola-far-anmarkning>

VÄSTERBOTTEN 13/01/15: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vasterbotten/friskola-granskas-efter-krankningar>

INRIKES 02/04/15: <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/kommuner-ges-ratt-att-neka-friskolor>

SKÅNE 09/04/15: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/skane/friskolor-laggs-ner>

SKÅNE 24/02/15: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/skane/friskolor-kritiseras-tar-emot-for-fa-flyktingbarn>

UPPSALA 30/03/15: <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/uppsala/friskolor-tjanar-pa-kryphal-i-lagen>

ÖST 30/01/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/ost/skolinspektionen-satter-friskolor-under-lupp>

INRIKES 28/08/14 <http://www.svt.se/nyheter/val2014/s-presenterar-granskning-av-friskolorna>

INRIKES 03/09/14 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/fler-grundskoleelever-till-friskolor-1>

INRIKES 22/08/14 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/v-vill-ha-snabbt-kommunalt-veto>

INRIKES 11/02/15 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/lagt-intresse-starta-friskolor>

SVT PLAY 16/12/14 <http://www.svtplay.se/klipp/2551915/vinster-fran-friskolor-skickades-till-cypern>

INRIKES 28/08/14 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/fridolin-om-friskolorna-vi-hade-fel>

INRIKES 28/08/14 <http://www.svt.se/nyheter/stopp-for-friskolor>

ABC 20/02/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/stockholm/friskola-maste-sluta-neka-elever-utan-stodpengar>

INRIKES 09/09/14 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/kjell-olof-feldt-det-var-fel-att-infora-fritt-skolval>

SVT PLAY 08/09/14 <http://www.svtplay.se/klipp/2304837/riskkapitalister-fortsatter-oppna-skolor>

ABC 21/10/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/stockholm/stora-brister-pa-friskola-i-hokarangen>

INRIKES 12/02/15 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/academedia-snuvar-lararna-pa-kommunpengar>

INRIKES 12/02/15 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/academedia-backar-hojer-lararnas-loner>

SMÅLAND 11/03/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/smaland/lararna-flyr-plusgymnasiet>

BLEKINGE 14/10/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/blekinge/ingen-oro-over-vinstforbud-bland-karlskronas-friskolor>

INRIKES 10/09/14 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/lovar-fritt-skolval-medger-att-skillnaderna-okar>

INRIKES 13/08/14 <http://www.svt.se/nyheter/rektorer-kritiska-till-det-fria-skolvalet>

VÄST 10/03/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vast/stora-utmaningar-for-skolpolitikerna-i-goteborg>

ÖST 03/11/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/ost/allt-fler-barn-saknar-skolgard>

VÄSTERBOTTEN 04/02/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vasterbotten/eleverna-tvingas-ta-med-egen-matsack>

VÄSTERBOTTEN 18/02/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vasterbotten/skolan-backar-inte-elever-ska-ta-med-eget-mellanmal>

NORRBOTTEN 20/10/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/norrbotten/skolan-i-blasmark-hotas-av-friskola>

Inslag med friskolepositiva vinklar: 9

ÖST 26/08/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/ost/ingen-friskola-i-gryt>

INRIKES 27/06/14 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/vinster-i-valfarden-friskolor>

SMÅLAND 27/03/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/smaland/vaxjo-kommun-backar-i-tvist-med-friskolor>

ÖST 27/11/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/ost/friskolor-bättre-an-kommunala>

ABC 01/10/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/stockholm/hoga-betyg-i-stockholms-friskolor>

INRIKES 01/04/15 <http://www.svt.se/nyheter/jan-bjorklund-oacceptabelt>

NORRBOTTEN 13/10/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/norrbotten/hemmingsmark-far-friskola>

VÄST 10/03/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vast/fritt-skolval-losning-pa-segregation>

VÄSTERBOTTEN 12/03/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vasterbotten/logdea-gor-nytt-forsok-med-friskola>

Utan tydlig vinkel (neutrala): 9

NORRBOTTEN 11/09/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/norrbotten/nej-till-friskola-i-hemmingsmark>

HELSINGBORG 14/04/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/helsingborg/skolnedlaggning-laggs-pa-is>

HALLAND 15/04/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/halland/nej-till-friskola-i-malevik>

VÄSTERBOTTEN 24/06/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vasterbotten/nej-till-friskola-i-logdea>

SVT VÄST 17/03/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/vast/miljonskadestand-till-friskolor>

ÖST 05/02/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/ost/kommunen-forlorade-tvist-mot-friskolor>

JÄMTLAND 12/03/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/jamtland/ingen-ny-friskola-i-jamtland>

SÖRMLAND 15/04/15 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/sormland/en-friskola-faller-bort-i-eskilstuna>

NORRBOTTEN 11/06/14 <http://www.svt.se/nyheter/regionalt/norrbotten/ja-till-ny-friskola-i-lulea>

INSLAG SOM PROBLEMATISERAR VINSTFÖRBUD:

<http://www.svt.se/nyheter/ekonomi/nobelpristagaren-avrader-fran-vinstforbud-inom-varden>

<http://www.svt.se/nyheter/inrikes/vinster-i-valfarden-friskolor>

AGENDA 15/09/2015 <http://www.svt.se/nyheter/val2014/oenighet-vad-som-hander-vid-vinststopp-i-valfarden>

DUELL MELLAN SJÖSTEDT OCH VALTERSSON:

INRIKES 07/10/14 <http://www.svt.se/nyheter/inrikes/hatsk-debatt-om-vinster-i-valfarden>